

KÓSTOLÓ GYŐRÚJBARÁT TÖRTÉNETÉBŐL

© Németh Endre

(minden jog fenntartva)

Lektorálta: Néma Sándor

Kiadja: Győrújbarát község önkormányzata

ISBN 963 06 0225 3

A legnagyobb falu

Győrújbarát a Kisalföld ékköve. Ha valaki netán túlzónak találja ezt a kijelentést, javaslom: álljon meg egy szép tavaszi napon a Hegyeshalom-Budapesti autópálya község melletti szakaszán és vessen pár pillantást tavasszal a smaragd-zöldbe, borostyánvirágba borult domboldalakra. Megéri, és a fenti bemutatást is megéri.

Prózaibban is fogalmazhatunk: Győrújbarát több mint 5200 lakosú település Közép-Európában Magyarország egyik tájegységén: a Kisalföldön, Győr szomszédságában.

Nagyközség, Győr-Moson-Sopron megye legnagyobb lélekszámú faluja. Nem e könyv feladata eldönteni, hogy örüljünk-e ennek. Itt csupán annyit jegyeznek meg, hogy számomra a település múltjában tett történelmi kalandozás azt bizonyította: a falvak, városok életében vannak felfelé ívelő és akadnak lejtős szakaszok. Immár több mint nyolcszáz éves fennállása alatt Győrújbarát, vagy ahogy én jobban szeretem emlegetni: Baráti is volt már az 1400-as évek végén, illetve az 1800-as évek derekán a megye legjelentősebb települései között. Azután közbejöttek a törökök, a filoxéra. Most ismét fent...

A kezdeti időszakban 1100 vége felé itt, ahol élünk egyetlen Barát nevű település létezett, amely az 1300-as években kettévált Kisbarátra és Nagybarátra. Majd ismét változott a világ az emberek egy része már nem csak szőlőt termesztett, hanem maga is gyökeret eresztett a domboldalakon ott vert tanyát, házat épített. Négy részre: Kisbarátfalura, Kisbaráthegyre, Nagybarátfalura, Nagybaráthegyre szakadt a közös töről induló falu, önálló igazgatással, külön-külön nehezen megoldható gondokkal. Azután győzött a józanész, és újból egybekovácsoltatott a falu, előbb Nagy- illetve Kisbaráttá, illetve már közel negyven éve Győrújbaráttá.

Lehet ezt a falut nem szeretni, én gondjaival, bajaival együtt imádom, egyrészt, mert nekem ez a szülőfalum, ide köt az életem. De sokkal inkább azért, mert úgy vélem, hogy Győrújbarát számos jó, és szerencsés adottsággal rendelkezik, ezekről a későbbiekben majd bővebben megemlékezek. Most csak jelzésszerűen említenék meg

párat: a szemet gyönyörködtető a baráti táj, az alföld és a dombság összeölelkezése, a kezdetek óta hat ránk hol hátrányosan, hol előnyösen Győr közelsége, megkapaszkodott itt a domboldalakon egy növény a szőlő, amely az 1100-as évektől máig meghatározta az itteniek egy részének életét, boldogulását. És szólni kell a baráti emberekről is, akik mindig a szorgalmukról voltak híresek, lehetnek akár szőlőművesek, lehetnek akár mostani vállalkozók.

a nemrégiben elkészült település-rendezési terv a falu elhelyezkedéséről a következőket tudatja: „*Győrújbarát község Győrtől dél-délkeletre esik, Ménfőcsanak és Nyúl települések között, a Kis-Pándzsa és a Gyirmóti-Berettyó által határolt területen fekszik. Ménfőcsanak Észak-nyugaton, Nyúl Délkeleten határolja, és a beépítési belterületek teljesen összeépültek. Két vízfolyás is határolja, Észak-keleten a Kis-Pándzsa, Délnyugaton pedig a Berettyó. A település északkeleti oldala a Kis-Pándzsa felől sík jellegű a Veres Péter utca – István út. – Nagy Lajos utca vonaláig. A fenti utcavonaltól Dél-nyugatra eső terület erősen emelkedik, és a vízválasztó vonali helyenként eléri a 230-250, méter magasságot. Az itt települt utak zöme meredek, a domboldalakra közel merőleges.*”

Szerencsés adottsága a természetnek, hogy alföldből, dombból egyaránt jutott Barátnak egy darab. A síkvidéki rész, amely a település északkeleti részén húzódik kialakulásában, adottságaiban azonos a Győr déli részén található területekével. A Kisalföldi-medence kialakulását a térség neves földrajztudósa, Göcsei Imre adatai alapján a miocén korszak második felére lehet tenni...

Győrújbarátot általában mégsem a síkvidéken, hanem a Sokorói, vagy ma használatosabban a Pannonhalmi dombságon szokásos elhelyezni. E hármassal kapcsolatban írta a költő a többször idézett verssort: „*Győrre mutat a Bakony három ujja, vádlón...*” S nem csak ő, hosszú időn át a földrajzismerők is abban a hitben voltak, hogy a vonulat a Bakony Szabadhegyig terjedő utolsó nyúlványa. Manapság viszont azt tartják, hogy ezt a dombsort a Bakonytól a Bornát patak (ér) leválasztja. A sokorói, pannonhalmi rész kialakulásban, földrajzilag inkább a Dunántúli-középhegységhez és azon belül a Bakonyvidékhez csatolódnak. A három dombsorból álló vonulat több mint húsz kilométer hosszú, és mintegy tizenöt kilométer széles. Keletkezésére nézve jórészt megegyezik a síkabb résszel, némi különbséggel, miután a dombok a

Pannon-tenger üledékeiből, a piocén, a pleisztocén idején keletkezett kavicsból, és a tájra jellemző változó vastagságú löszből állnak.

...

Ha a falu növényvilágát akarjuk vizsgálni, akkor legelőször, legtávolabbról az erdő ötlík a szemünkbe, amely valamikor végig uralta itt a domboldalakat, sőt a honfoglalás tájékán még a síkság egy részét is ligeterdők borították. Az erdők legfőbb vetélytársává a szőlők váltak, miattuk gyújtott az ember tüzet, fogott irtókapát, hogy újabb ültetvényeknek teremtsen területeket. A máig megmaradt erdők összeölelkeztek a Bakony egykori rengetegének maradványaival, de némiképpen fajtavilágban eltértek attól. Korábban az itteni erdők főként tatárjuharos-, kocsánytalan-, molyhos tölgyekből, és cseres tölgyesekből álltak, voltak makktermő fák is bővében, hiszen az oklevelek arról tudatnak, hogy a nagybaráti gazdáknak az uraság az erdőben, az 1700-as esztendőben megtiltotta az addig szabad makkoltatást. Az 1850 után az elég szigorú monarchiai, majd magyar szabályozások ellenére elkezdődött az erdők elszegényedése. Az urasági és a jobbágyerdők elkülönítése után mindkét részről felgyorsult az évszázados fák kitermelése, és helyükre már kevésbé értékes fafajok, sokhelyütt az akác került. Mindez kihatott az erdő alsó növényzetére is, elszaporodtak a bokrok, a gyomok. És ha már a fáknál tartunk, hadd említsem meg, hogy nagy sajnálatomra, szinte teljesen eltűntek a régi, a síkvidéki tájat jellemző, a vizenyősebb részeken élő évszázados fűzfák, a fiatalabb korú, mesterségesen telepített, az utak két oldalát díszítő, embernek, állatnak egyaránt élelmet adó szeder, vagy eperfák. Megjelentek viszont helyettük a nyárfák, melyet gyors növésük mellett magszállító pelyheikkel bosszúságot és allergiát okoznak. Most, 2006 tájban a domboldalak egy része művelt, és az egyre terjedő házak közti tereket gyümölcsösök, kertek töltik ki. Olyan helyeket is feltörtek, amelyeket a régebbi korokban mindenféle műveléstől megmentett a meredek fekvésük, nehéz megközelítésük miatt. Újabb jelenségként gyümölcsfáik, szőlőik alját sokan már nem lazítják, kapálják, hanem füvesítik, vagy az ott szabadon növegyomokat kaszálják, nyírják. E módszer mezőgazdasági hatásait most nem taglalnám, egy előnye azért bizonyára lesz: csökken az adott területek eróziója.

Az elhagyott földeken, útszéleken, erdőben, vagy éppen a kertünkben feltűnő növényekre, virágokra többnyire gyomokként tekintünk. A baráti emberek egyik kedvenc foglalatossága a „gasztüzelés”, amely főként őszi időszakban füsttel vonja be a domboldalt. A gyomok között is vannak értékek, ritka fajok. Ebenhöch Ferencnek 1870 táján a Megye virányát bemutató könyvéből csemegézgettem az akkor még négy Baráti fellelt ritkább növények között. Számomra még sokak neve is élményt jelentett, olyan fajokat talált a falvainkban, mint a: szurkos mécsvirág, a kakukk-

az esti mécsvirág, a leánykőkörcsin, a kék üstökű fintor, a gúnyoló fintor, a murvapikk, a csonkagyökerű aszász, a piros pozdor, hegyi csükküllő, parlagi gyopár, ágas hölye, szőrös luzula, valamint az árvalányhaj. A sort még lehetne folytatni... Hogy milyen érdekes növény és állatfajok maradtak meg mostanra, abban szerencsére segítségemre volt Takács Ernő, aki e falu polgáraként a védendő értékek lelkes kutatója. Az általa készített Községünk természeti értékei című tanulmány alapján próbáltam ismertetni a változásokat.

Takács Ernő szerint is az elmúlt évszázadban a legerősebb hatások a síkvidéki területet érték, itt voltak a község szántói, rétjei legelői. A gyepterületek az elmúlt évtizedekben erősen lecsökkentek, és a baráti határra jellemző, vizes élőhelyekhez kötődő, makacsabb növények az árkok, vízfolyások partjaira húzódtak vissza. A Pándzsa mellett még virít a gólyahír, fekete nadálytő, medrében pedig káka és sásfajok találhatóak, feltűnik például a virágkáka, néhol mocsári nefelejcs, sőt ujjaskosbor is előfordul.

A dombság a kisalföldi és a bakony-vértesi flórajárások határán fekszik, amelyet a cseres tölgyesek, illetve a pusztagyeppek jellemeznek. Mint már korábban említettem a fafajok változása révén az erdő növényzete is átalakult, főként a fény és nitrogénkedvelő fajok kerültek túlsúlyba: a bodza, a kökény, a galagonya, a csíkos kecskerágó, az iszalag mellett az altalajt a kertekből ismert gyomok borítják. Hogy ne legyek igazságtalan elismerem: az akácerdőnek is megvan a maga vonzereje, mint például a tavaszi virágzás ideje, amikor fehér díszeket öltönek magukra a fák, és az illatba beleszédülnek a méhek, az emberek. Emellett az akác fűtőértéke sem elhanyagolható.

Amit a föld rejteget

A régészeti összesítők alapján az 1870-es évektől a századfordulóig Kisbarátról tizenöt csiszolt kővésőt, nyéllyukas kőbaltát gyűjtöttek be. Nagybarátról pedig nyolc tárgy: kisebb kővésők, három nyéllyukas kőbalta, illetve egy élesítőkö került a múzeumokba.

...

A baráti lelet feltárója Börzsönyi Arnold bencés tanár, régész volt, aki 1883-tól, Győr környékén több ásatást is vezetett. Az alábbiakban az Archeológiai értesítőben, 1909-ben megjelent beszámolója alapján elevenítem fel a történeteket.

Mit kiderült a Nagybarát határában az országúttól pár száz méternyi távolságban lévő lapos, vizenyős területen fekvő halmokra a tanítványai hívták fel a figyelmét. Odalátogatásakor valóban meg is találta ezek egy részét, azonban a falubeli gazdák elmondták, hogy korábban, összesen

hét kisebb-nagyobb halom emelkedett ki három sorban egymás mögött. Ezek egy részét azonban már lekoptatta a művelés, a szél, az eső, illetve anyagukat a környező vizes, mocsaras mélyedések feltöltésére használták. Állítólag a föld elhordásakor rozsdás holmikát is találtak, amelyeket értéktelennek vélték, és betemették a mocsárba.

...

A déli irányban fekvő halomban, három méter mélységben állati (madár és mókus) csontokra akadtak, amelyeket az összehányt földbe az urna fölé temettek. A továbbiakban hamu és égett emberi csontmaradványok, az összetört urna cserepei, egy fél négyzetméteres szabálytalan kőlap, fadarabok, és különböző bronz és vastárgyak kerültek elő.

A töredékekből rekonstruált 70-80 centiméter magas urnák a Győri Xantus János Múzeumban megtekinthetők...

Őseinket Felhozád Kárpát szent bércére

Győr közelsége súlyos hátrányt, hol előnyt jelentett.

Győr lévén fontos hadiutak metszéspontjában, és sokszor megkülönböztetett politikai és végvári szerepben, gyakran volt csaták célpontja, helyszíne. Ilyenkor a környék is mindig szenvedett.

...

A középkor évszázadairól konkrét, helyi adatok szinte csak az oklevelekben, hiteleshelyi iratokban találhatóak, ezeknek viszont egy része elveszett.

...

Jómagam a 900-as évek közepétől az 1200-ig terjedő időszakot Barátira vonatkoztatva, a „bizonytalanság korszakának” nevezem. Bizonyára éltek itt akkortájt emberek, akikről jóformán semmit sem tudunk, csak annyit, amennyi általános történelmünkben kikövetkeztethető, sejthető.

...

Baráti történetében az első homályos utalás a falu lakóira a besenyőkkel kapcsolatos. Győrffy György Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza című munkájában megemlíti: *„Éltek még besenyők Baráti falu keleti síkságán, Tét falu déli felén, valamint Kajár mellett Nyugatra, feltehetően Szerecseny faluban...E mohamedán besenyők betelepítése a Balkánról a XI. század derekára tehető.”*

...

Melyik barát az igazi barát?

Korábban már szóba került, hogy Baráti azért kapta ezt a nevet, mert valamelyik szerzetesrend volt egy részének a birtokosa. De vajon melyik? Ezzel kapcsolatban megbízható, pontos adatok híján elég sok a találgatás.

A helyi mondakör szerint valamelyik, a keresztes hadjáratok idején alakult rend lehetett a falu gazdája. A barátiak egy része a templomos lovagoktól (templáriusoktól) eredezteti a falut, akiket a népnyelv a fehér öltözetükön lévő vörös keresztről, vörös barátoknak nevezett el.

A szentmártoni bencés apátság első fénykora az 1000-1200 közötti idősakra tehető. Számos birtokot kaptak, melyeknek határait a szomszéd földesurakkal szemben egyre nehezebb volt megtartani. Ezért IV. Béla utasította Albeus mestert, nyitrai főesperest, hogy írja össze az apátság birtokait. Ő 1237-1240 között készítette összeírását, de a munka teljes befejezését a tatárok bejövetele megakadályozta. Az akkori leírások szerint a pannonhalmi szent hegy környékén három mérföldnyi körben az apátság birtokai húzódtak. Egy régi magyar mérföldet 4405 ölnek, nagyjából 8,3 kilométernek lehet számítani. Erdélyi szerint ezen összeírás során tévedés történt, vélhetően a baráti birtokot nyúliként jegyezték be.

...

Barátiról az első, valóban írásos adat 1200-ból származik, amikor is Henrik nádor parancsára illetve a Győri káptalan kérésére Töltéstava [*Tilttesteltowa*], (Tütüsi István és Dózsa birtoka) és Baráti [*villa Barath*] közötti határvonalakat kijelölték, ugyanis a baráti királyi udvarnokok földjük egy részét a király beleegyezésével a győri székesegyháznak adták.¹ Az is nyilvánvalóan kiderült az oklevélből, hogy Baráti egy részét ekkor a káptalan, illetve a király udvarnokai [*Vduarnicos de villa Barath*] lakták.

...

Az egykori Baráti név valószínű, hogy több településmagot takar. Erre a későbbi okleveles adatokban megjelenő Kis és Nagybarát, Csutor [*Zuthor*], Baráttelek, Csókatelek, Barátsokoro elnevezésekből, következtetni lehet.ú...

...

Baráti ismét 1251-ben szerepelt az oklevelekben, még hozzá egy birtokadományozás kapcsán. A Pok nemzetbeli Móricz gróf, az általa alapított móríchidai premontrei apátságnak adományozta a Sokoróban, más néven Barátsukorón [*vineas in Barathy Sokorow*] lévő szőlőit.

...

A faluról, amely ekkor éppen Barátinak [*Barathy*] neveztek, azt jegyezték fel, hogy 1261-ben a káptalannak és a királynak éltek itt udvarnokai. Többen erre az idősakra teszik a Kisbaráti és Nagybaráti szétválását. Jómagam ezt annyiban kétkedéssel fogadom, hogy még közel száz esztendeig a település a Barath, Barathy neveken szerepelt, és ez alatt területét nem kettő, hanem több tulajdonos is birtokolta. Sokkal inkább az történt, hogy 1261-ben a falun belül a határ egyik részét, aránylag

pontosan körbeírták, de ez az elkülönítés nem azonos a későbbi Kis-, vagy Nagybaráttal.

...

A baráti lakosokról szólva korábban már megismerkedtünk az udvarnokokkal, Az 1250-es évek utáni oklevelekben az ugyanebbe a „szolgáló-szolgáltató” népcsoportba tartozó szőlőműveseket, a "vinitor"-okat emlegették.

...

Eldőlt a birtokok sorsa

1311-ben a győri káptalan előtt Baráthi Márton mester fia, István mester a saját maga és a testvérei nevében Baráti falu területén három földrészt – összesen harmincegy holdnyi területet – adott bérbe szőlőtelepítésre. A szerződésben kikötötték, hogy a bérlők, a saját munkájukkal betelepített földeket fiaikra hagyhatják és eladhatják, sőt az is leszögezték, hogy a bérbeadók ezt a megállapodást nem vonhatják vissza

...

Külön érdekessége ennek az oklevélnek, megemlíti benne, hogy a (kis)baráti [*Barath*] birtokon Cosmas és Damianus tiszteletére épített kőegyház áll, amely újabb bizonyíték arra, hogy a falu ősidőktől fogva templomos hely volt

...

1361-ben egy új birtokos család tűnt fel a Barátin. A győri káptalan bizonyoságlevele arról tudósít, hogy Péchy [*Peechy*] János a kisbaráti területét, amelyet a Baranya megyei Gercsinért cserélt (nem tudni, hogy kivel), 60 márkáért zálogba adta Héderváry Miklós fia, Miklós királyasszonyi főajtónálló mesternek. Héderváry Miklós úgy tűnik szemet vetett a kisbaráti területre, mert, 1364-ben újabb zálogszerződést kötött Péchyvel, immár 45 aranyra.

...

Héderváry Miklós igyekezett több oldalról is biztosítani új szerzeményét. I. Lajostól 1377-ben engedélyt szerzett arra, hogy Kis-Barát és Lipoltfalva nevű birtokai felett szabadon rendelkezessen.

...

Baráti másik részéről, immár Nagybarátról 1368-ban még azt olvassuk, hogy a királyé, a királynéé és a turóci prépostságé. De rövidesen itt is jelentős változások kezdődtek a tulajdonosi szerkezetben.

...

A XIV. század végére tehát nagyjából kialakult az a tulajdonosi szerkezet, amely Baráti sorsát évszázadokra meghatározta. A falu egyik része Kisbarát, a Héderváryak kezébe került, míg a másikat, Nagybarátot jórészt premontreiek birtokolták. Mindkét faluban voltak idegen szőlőbirtokosok is. Valahogy, mondhatni azt is, némiképp rejtélyesen, növekvő területtel feltűnt a nagybaráti határrészen a pannonhalmi apátság is nagyobb birtokosként...

Vásártartó kiváltság

Hozzáértők kutatásai szerint az 1300-1400-as években 20-25 háztartás, 100-120 lakos lehetett egy településen. De éppen itt, a Sokorótájon a falvak sűrűbb elhelyezkedése miatt sokkal inkább csak ötven-hatvan ember jutott egy helysége. Ez utóbbi, a két Baráti esetében is igaz lehetett. Ugyanakkor Nagybaráton a csornaiak és a pannonhalmi apátság megjelenése fejlődést indított el. Ennek félreérthetetlen jele, hogy Baráti, 1440-ben, Ulászló királytól (1439-1444) vásártartási engedélyt kapott.

...

Sajnos az 1440-ben elnyert kiváltságról szóló híradáson kívül a baráti vásárokról nem találtam adatot. Így az sem ismert, hogy melyik földesurat illette meg ez a kiváltság. Sőt némiképpen zavaró a képben, hogy egy helyi verekedésről szóló perben a kisbaráti vásárról történik említés. Vélhetően tévedésről van szó, de hogy melyik esetben azt nem sikerült kiderítenem. Pannonhalma vásártartási jogát még Alsóközségre IV. Béla adta ki és török időig többször megerősítették. Hédervár kiváltsága 1443-ban tehát csaknem a barátival egy időben kezdődött. Jómagam elgondolkoztam azon, hogy a pannonhalmi bencéseknek mennyire állhatott érdekében 20 kilométeres távolságon belül egy újabb vásárhely kialakítása, nem beszélve arról, hogy miként ez a későbbi iratokból kiderül, ők csak Nagybarát területének egyharmad részét bírták, a nagyobbik hányad a csornai premontreiek kezében volt. Talán az utóbbiak kérték a vásárjogot? És mikor szűnt meg ez a kiváltság? Erről sem szólnak az okmányok.

...

Amikor az erőszak volt az úr

Az 1300-1526-ig tartó időszakot a földesúri hatalmaskodások, határviták, korszakának is lehet nevezni. A kiskirályként, oligarchaként elhíresült földesurakról, a Csákokról, Abákról, Kőszegiekről, illetve az őket követő hatalomösszpontosító Garaiakról, Czilleiekről, Hunyadiakról már esett szó. De a két Baráti fennmaradt emlékeiben is tekintélyes hányadot

foglalnak el a perfolyamokról, torzsalkodásokról, gyilkolásról, vagy éppen templomfosztogatásról tudató oklevelek

...

Sárkány telepedett Kisbarátra

Az 1500-as években a baráti birtokviták elcsitultak. Az okok többrétűek. Mátyás halála után ismét utódlási harcok kezdődtek, amelyben részt vett a hazai nemesség is. Ennek az 1526-ig tartó röpke kis időszaknak két fontos, az ország, a lakosság sorság is érintő eseménye volt, az egyik a Dózsa-féle parasztháború és az azt követő jobbágyellenes törvények, másrészt „*nemzeti nagylétünk temetője: Mohács*”.

...

s a Héderváryakra akik, 1517-ben Kisbarátot Újfaluval együtt 450 forint kölcsön fejében zálogba adták Ákosházi Sárkány Ambrusnak, közben 3000 aranyforintért a család több szigetközi birtokát is lekötötték ugyanennek a személynek. Ez a tranzakció azonban nem rokonítható a korábbi, kölcsönös örökösödési álszerződéssel. Itt már valóban pénzről volt szó. Héderváry család tagjainak Istvánnak, Ferencnek ugyanis vállalt tisztségeik, életvitelük, hadi kiadásaik fedezéséhez jelentős összegek kellettek. A következő esztendőben újabb kölcsönöket vettek fel. Héderváry István, 1519-ben a fia és leányai által bírt Bodak, Remete, Gyülevíz és Ásvány településeket, amelyekre addig 3000 forintot kapott, visszakérte, és újabb 200 forint hitel fejében, helyettük Kisbarátot kötötte le Sárkánynak tartós zálogba.ⁱⁱ

A megállapodáskor Héderváry abban bízott, hogy a következő évek számukra szerencsésebben alakulnak. Ezért a szerződésbe belefoglalta: amennyiben ő, vagy az utódai a kölcsönvett összeget Szent Mihály napja előtt lefizetik, akkor a birtokot azonnal visszakapják, ha viszont később, akkor csak az adott évi termés betakarítása után kell azt Sárkánynak átadni. A következő évszázadokban kiderült, hogy a Héderváryak végig ragaszkodtak kissé kieső kisbaráti birtokukhoz. A zálog-bérletet bizonyára legfeljebb pár évre gondolták, de közbejött néhány sajnálatos akadály.

...

Nándorfehérvár Hunyadi János 1456-os győzelmét követően a magyar-török csatározások egyik szimbólumává, célpontjává vált. A törökök 1521-ben nagy erővel vonultak a vár ellen. Négyhetes ostrom után Orbán Balázs, a vár helyettes kapitánya szabad elvonulást kérve, átadta azt a törököknek. A vereség okait sokan abban látták, hogy Héderváry Ferenc a vár akkori kaitánya a csata idején nem tartózkodott Nándorfehérváron.

A vereséget követően, az 1521 novemberében összehívott országgyűlés Héderváry Ferencet hűtlenségi perbe fogta, és birtokainak nagy részétől megfosztotta. Ez utóbbiakon Bakics Pál, Korlátkői Péter, illetve a Kisbarát zálogosaként megismert Ákosházi Sárkány Ambrus osztozkodott.

...

Nagybarát 1518-ban a megye nagyobb települései közé tartozott. Ekkor Ásvány 34, Balony, Patona, Révfa, 20-20 portával megye déli részén Gönyű 40 Gyarmat 32, Gyirmót 26,5 Gyömöre 27, Mindszent 23, Mórchida 28, *Nagybaráti* 57, Nagyécs 43, Nyúl 88, Örs, Pázmánd 41, Szentmárton 45, Szerecseny 21, Tét 24,5 portával szerepelt az adóösszeírásokban. Vagyis Nagybarátot csak Nyúl előzte meg.

...

Töröktől rabigát vállainkra vettünk

Már az oszmánok 1526-os becsapását is megérezte a vármegye lakossága, és a Bécs ellen vonuló seregek is többször letarolták, kirabolták az útjukba eső településeket, de ezek még nem okoztak jóvátehetetlen károkat

Azt lehet mondani, hogy ebben az időszakban a vármegye lakossága megriadva, veszteségeket szenvedve ugyan, de élte a szokott életét, végezte a munkáját. A nemesség nagy része Ferdinánd pártjára állt, bár voltak olyanok is, mint Héderváry István, vagy Bakics Pál, akik előbb Szapolyai pártján szorgoskodtak, majd a királyi jutalom reményében átpártoltak Ferdinándhoz. Akadt példa a fordítottjára is, Török Bálint, aki összekapott Bakiccsal visszatért Szapolyai táborába és 1539-ben a megye Pápa és Győr közé eső, déli falvait végigpusztította. Már ez is jól mutatja, hogy ha távol maradt az idegen, akkor ártott a magyar.

A győri vár megerősítése 1540 táján elkezdődött, majd 10 évvel később a munkák már a város nagy részére kiterjedtek, szervezetté és tervezetté váltak. Ebben közrejátszott, hogy az 1542-ben Buda visszafoglalására tett kísérlet kudarcra után, az osztrákok is egyre fenyegetőbbnek látták a rájuk leskelődő veszélyt.

A török visszavágás, főként Székesfehérvár elfoglalása után a környékünkön is megszokottá váltak a behatolások. Csakhamar szinte a vármegye Rábán inneni része egészen a hódoltsági területekhez, pontosabban a székesfehérvári szandzsáksághoz tartozott. Ez nem jelentette a törökök állandó jelenlétét. Nem raktak szpáhikat a falvakba, hivatalokat se hoztak létre, de az adózást megkövetelték. Rémítés, fegyelmezés, vagy csak zsákmányszerzés céljából le- lecsaptak a környékre, s olyankor raboltak, pusztítottak, foglyokat ejtettek. Ugyanakkor a régi, magyar vármegyei igazgatás tovább működött, és a

honi földesurak is ugyanúgy szedték adóikat, megkövetelték szolgálataikat, mintha mi sem történt volna.

Győr időközben megmaradt osztrák fennhatóság alatt, a vár megerősítése felgyorsult, főparancsnokok váltották egymást, akik többnyire a többi, kezükön maradt nyugati végvár felügyeletét is ellátták. Számos nyugati ellentámadási kísérlet indult, amelyeknek fő táborhelye Győr környékén volt. A Ferdinánd fennhatósága alatt lévő várakba külföldi és magyar zsoldosokat toboroztak, akiket részben hazai adókból, részben az osztrák rendek támogatásaiból fizettek. Azonban nem egyszer a zsoldok is elmaradtak, késtek, ilyenkor a várbeli katonaság, de az itt táborozó osztrák sereg is végigrekvirálta a környéket. A várépítésekhez pedig rengeteg robot, ingyenmunka kellett. A törvényben meghatározott 12 napi vármunkán túl is sokszor kivezényelték környék lakosságát, sőt volt olyan időszak, amikor még a pápai vár erősítésére is elküldték a barátiakat.

...

1594-ben Szinán kétszázezer fővel már Győrt támadta. Több hetes ellenállás után Ferdinánd Hadregg gróf, az oszmán túlerőnek feladta a várat. Ott ezt követően állandó török katonaság állomásozott. Ekkor az egész vármegye török kézre került. Győrött Oszmán pasa vezetése alatt még (fiók)szandzsákság is alakult.

Három évvel később a császáriak már megpróbálkoztak Győr visszafoglalásával, de mikor azt hallották, hogy nagyobb török segítség érkezik, elvonultak. A következő esztendőben 1598-ban, két tehetséges kapitány: Adolf Schwarzenberg és Pállfy Miklós ügyes taktikával felszabadították a várat, majd a környéket is.

...

Lopva művelt szőlők

A sok Győr környéki harc, csatározás ellenére úgy tűnik, hogy a sokorói szőlők sosem néptelenedtek el teljesen. Ennek okát jómagam több dologban is látom, ezek közül a legfontosabb talán az embereknek a szőlőhöz, és az abból készült borhoz történő ragaszkodása.

...

A szőlő műveléséhez szükséges minimális három-négy megjelenést, amely a metszésre, egy kapálásra és a szüretre szorítkozott még a külső birtokosok [extraneusok] is megkockáztatták

...

Menekülés hegyekre, mocsarakba

Kisbarát első, nagyobb pusztulását az 1549-es támadás idejére teszi az irodalom, ekkor a Velidsan török bég vezetése alatt mintegy ötszáz

szpáhi és négyezer janicsár pusztította végig a Győr és Pápa közé eső területet.

Az akkori Kisbarát, a mai Erzsébet út mentén, illetve a Temető-horgasznak nevezett térségben volt. Ott állt a templom, s mellette akkori szokás szerint feküdt a cinterem, vagyis a temető. A környékén pedig egy a domboldalon kanyargó utcában kuporogtak a falu apró házai. Ez az elhelyezkedés több szempontból is szerencsésnek tekinthető, egyrészt közel volt a szőlőhegyhez, másrészt onnét jól be lehetett látni a síkvidéki részt. Így a közeledő törököket is messziről észrevehették. A lakosság ilyenkor több felé menekült. Voltak, akik a domboldalokon akkor még végighúzódó erdőket választották, amelyek kapcsolatban álltak a Bakony rengetegjével, s benne elrejtőző embereknek állatoknak hosszabb időre is menedéket adtak. A török lovas katonák ritkán mentek be a sűrűbe, viszont ha érkeztek velük gyalogosok, a janicsárok, azok a közeli rejtekeket is felkutatták.

Barátin akadtak olyanok, akik a falu síkvidéki területén az átlagosnál is jobban elmocsarasodott, elbokrosodott Kákos-tó, Sós-tó, Köles-tó környékén bujdostak.

...

A korszakot jól jellemezte, hogy a hódoltsági területeken megmaradt jobbágyoktól magyar és török földesuraik, valamint az állam is könyörtelenül behajtotta a terheket. A sok könyörgés és panasz hatására 1548-ban született egy törvény, amely kimondta, hogy a kétfelé, tehát a töröknek és magyarnak egyaránt adózó jobbágnak az állami adó felét kell csak kifizetni, és ez időtől más többletterhek kiszabásánál is figyelembe vették ezt a skizofrén állapotot. Ugyanakkor a megyei nemesek arról határoztak, hogy legelőször az ő járandóságait adják meg a jobbágy, csak utána adózhat a töröknek.

...

A két falu török földesurai, akiket ispájáknak is neveztek, gyakran változtak, s közülük néhányan ugyancsak jeleskedtek a saját hasznuk gyarapítására szolgáló ötletekben. Így 1611-ben a Kisbarátin lakóknak terménnyel: árpával, zabbal, búzával és szénával, valamint fával kellett adózniuk. A nagybarátiaknak 1649-ben különféle okmányok, így a szolgál-levél és a török adónyugta megírásáért is külön pénzt kellett fizetniük.

A Győrt és környékét ért török támadásokból sejteni lehet, hogy ezek Nagy- és Kisbarátot sem kímélték. Különösebb indoklás nélkül bizonyos források azt írják, hogy „Kisbarát 1611-ben behódolt a töröknek”, 1619-ben pedig pusztaság volt. Mások viszont az 1606-os pannonthalma

környékét ért török betörés idejére teszik a vidék elnéptelenedését és a pusztai járás kialakulását.

Az 1619-es felmérés Nagybaráton egy portát említett, s a falu birtokosaiként a prépostságot és a főapátságot sorolta fel, 1622-ben Nagybaráton nem jeleztek portát, Kisbaráton két portát, míg Kisnyúlon tizenegyet, Szemerén nyolcat említettek.

Az üresen, pusztán, vagy örökös nélkül maradt telkeket, szőlőket igyekeztek gyorsan új jobbágnak, bérlőnek kiadni. Az elvadult föld, az elburjázott ültetvény visszahódítása nem ment egyik évről a másikra. Ezért a visszatértek, az újonnan letelepültek különféle kedvezményeket kaptak.

A főapátok, gyaníthatóan a csornai prépostságot bíró erdélyi püspökökkel egyetértésben a XVI-XVII. században legalább négy alkalommal telepítettek lakosokat Nagybarátra.

...

Hányszor támadt tenfiad...

Az 1683-as török elleni hadjárat Győrt kevésbé viselte meg, mint a környéket. Az osztrák parancsnokság alatt álló győri vár nem hódolt be önként, sőt a nemesség Habsburg-párti része éppen a városban keresett hosszabb időn át menedéket. Ugyanakkor a végvár szerep megszűnésével a Győr iránti osztrák figyelem is lanyhult.

A parasztság a növekvő adók, az erőszakos katonafogdosások, a földesúri túlkapások ellen többnyire elszigetelten, vagy burkoltan lázadott. Ugyanakkor Esze Tamás parasztjainak zendülésekor, az elégedetlenkedés nyílt ellenállásba csapott át, melynek vezetését Rákóczi Ferenc vállalta magára.

...

A vármegyében és az emberek többsége lelkesedéssel fogadta Rákóczi híveit, sőt a középnemesség egy része köztük a Bezerédj, a Kisfaludy család tagjai, nyíltan a harcban is melljük álltak.

Az osztrákok a saját hadaik élére Heister Siegbert generálist nevezték ki, akinek a csapatai miután Koroncónál győztek Győr környékéről indították ellentámadásaikat. A katonák fosztogatásai, kegyetlenségei sokak szerint még a török időkön is túltettek.

...

Váltakozó hadisikerek, állóháborúk után a császáriak 1709-ben ellentámadásra indultak és utoljára 1710-ben lobogtak, kuruc zászlók a vármegyében.

Győrújbaráton a falu határában van egy emlékhely, amelyet Rákóczi-faként emlegetnek, s hol lenne ez másutt, mint a Rákóczi-dűlőben, II.

Rákóczi Ferencről nevezték el az iskolát, annak idején így hívták a termelőségvetkezetet. A falu legszebb köztéri alkotása az új művelődési és faluközpont szomszédságában lévő egész alakos Rákóczi szobor, Pató Róza szobrászművész alkotása.

...

Sőt a Rákóczi fa eredetéről két mondát is hallottam.

. Két változatban is létezik. Az egyik szerint a kuruc-labanc háború idején erre vágatott II. Rákóczi Ferenc fejedelem, felkaptatott hegyre, lovát kikötötte egy kéttörzsű tölgyfához és onnét nézte végig a koroncói csatát, amit a néphit szerint az ő harcosai nyertek meg.

A második történet ugyanígy kezdődik, Rákóczi a környéken járva felért a hegyre, lova elfáradt, ezért megkötötte egy szilfához, maga pedig gyönyörködött a tájban. Akkoriban ott végig az egész vidéken szőlők voltak. Észre vették a fejedelmet a baráti és a csanaki szőlősgazdák, megtöltötték a kulacsukat borral és megkínálták belőle a fejedelmet. Ő elfogadta, megdicsérte a szomjoltó italt és ellovagolt.

A két gyönyörű mondának van egy szépséghibája. A történészek szerint II. Rákóczi Ferenc nem járt ezen a tájon, főként nem a koroncói csata idején.

...

én azt mondanám, hogy a csanaki-baráti hegy határán álló szilfa elsősorban a szabadságharc eszméinek, Rákóczinak, Bercsényinek, valamint Bottyán kiállításának állított emléket. Ha elmentek mellette a környékbeli gazdák eszükbe ötlött a szabadság lehetősége, ígérete. De ha már a Rákóczi fáról szó esett tegyük teljessé a történetét. Vélhetően a szabadságharc idején, a domb ezen részén még a korábban a Bakony rengetegéhez csatlakozó, megritkult erdők álltak. A XVIII. században, miután a régi területek gazdára találtak, a szőlők növelése érdekében jelentős irtások kezdődtek. Így a Csanakon birtokos pannonthalmi bencések és a Kisbarátot uraló Viczayak is így gyarapították a területeiket. Végeredményben az ő egyezségük volt az említett szilfa fennmaradása. Erről az alábbi feljegyzés is tanúskodik:
„Midőn amaz erdő a XVIII század közepén kiirtatott és a helyén gondúzó italt termő borág sarjadzott, a Pannonthalmi főapátság és a Viczay grófok, mint földesurak a fát kegyeletből meghagyták, sőt megparancsolták, hogy soha ne botoltassák, se meg ne sértessék.”

...

A fa az 1930-as évekre valóban kipusztult. A barátiak két történetet is mesélnek ezzel kapcsolatban, az egyik szerint villám sújtotta a fát, a másik szerint egy lelketlen gazda cigányoknak adta oda tüzelni

S jöttek tótok, németek

A szatmári békekötés (1711) a Rákóczi szabadságharcban részt vevő hajdúknak, büntetlenséget, sőt sokuknak szabadságot hozott. Közkegyelmet hirdettek, a szabad vallásgyakorlás is megmaradt, de mint tudjuk Rákóczi elhagyta az országot

A török hódítás után a birtokaikra visszatérő földesuraknak, miután a gyűlölt újszerzeményi hivatalnál igazolták jogosultságukat, s lefizették a sápot, számos problémával kellett szembenézni. Ezek közül a legfontosabb az emberi erő hiánya volt. Folytatódtak, sőt felgyorsultak a török időben már jól bevált telepítések.

*„A XVIII. század folyamán Győr vármegye többször is kapott új telepeseket. Így Csanakra, Gyarmatra, Gyírmótra, Kisbarátiba, Koroncóra, Medvére, Öttevénybe, Sövényházára, Tét és Vámos faluba német telepések jöttek”*ⁱⁱⁱ. – írta egy tanulmányában Kovacsics József. Az általam megbízható „informátorként” számon tartott Fehér Ipoly 1874 táján, a megyéről szóló könyvében Nagybaráttal kapcsolatban jegyezte meg:

„A XVIII. század elején újabb települők szállották meg, mivel ezek tót származásúak voltak, a falu is tótos Baratovice nevet nyert.”

...

A csanaki betelepülők nem költöztek fel a szőlőhegyre, hanem az 1720-30-as években egy teljesen új falurészt alakítottak ki a templommal szemben. Sokan erre az időszakra teszik a kisbarátfalu kialakulását is, és minő érdekesség ez sem a régi település helyén épült fel, még csak nem is a nagyobb védettséget kínáló hegyekben, hanem a védtelen sík vidéken, a mocsaras Kákos-tó közelében és az új Csanaktól „kiáltásnyi”, alig kilométernyi távolságban.

...

Az 1748-as katolikus egyházlátogatási jegyzőkönyv szerint, amelyet Nagy Mihály mezőörsi plébános, a győri alsó esperesi kerület helyettes főesperese készített el a térségben, Nagybarát a nyúli anyaegyház filiájaként működött, de míg 1698-ban rombadőlt templomot találtak itt, addig 1748-ban már egy jó állapotban lévő épületről adott számot az összeíró. A lakosság az ekkor már külön említett hegyi és falusi részen összesen 541 lélek volt. A látogató emellett megjegyezte: *„a magyar nyelv az uralkodó, de beszélnek németül, szlávul, horvátul is.”*^{iv}

Ugyanitt láthatunk igazolást arra is, hogy a falu neve nem jelentette mindig a tényleges nagyságot is, hiszen Kisbarát falui és hegyi lakosságát ez a jegyzőkönyv 716-ra tette (vagyis többen voltak, mint a nagybarátiak), itt is külön megjegyezték: vannak német anyanyelvűek is.

A kisbaráti plébános németül, a falubeli kántor magyar és szláv nyelven egyaránt jól beszélt.

Vagyis ezen utóbbi egyházlátogatási jegyzőkönyv adatai némi bizonyosággal szolgálnak arról, hogy valóban éltek, élhettek a két Barátin akkoriban tótok és németek.

Mindezen spekulációk után engedtessek meg nekem, hogy kinek-kinek saját belátására bízom, döntse el, kit tekint inkább a Barátin élők őseinek, a honfoglaló magyarokat, a törököket, a németeket, vagy éppen a tótokat. A mai fejlett génezvizsgálatok különben is nagyfokú keveredést mutatnak ki a Kárpát-medencei népek nagy olvasztótégelyében.

Majorságok, robotosok

A török hódoltság, illetve a Rákóczi szabadságharc utáni állapot egyben arra is lehetőséget adott, hogy időlegesen feloldódjanak a jobbágság bizonyos középkori kötelezettségei, és itt nem csupán a könnyebb költözésre gondolok. Az áttelepülés, a földfoglalás révén a korábban zsellérsorba csúszott, vagy a falu telkeinek aprózódása miatt csak negyed-telket művelő jobbágyok közül az igyekvőbbek egészelkekhez juthattak, és ha elég ügyesek voltak bekerültek abba az emelkedő rétegbe, amelynek tagjai az 1848-as jobbágyfelszabadítás után létrejött módosabb parasztságot alkották.

Már XVIII. század első felében is fellelhető volt mindkét Barátin a zsellérség népesedő csoportja...

...

A letelepülők a Rákóczi szabadságharc utáni évtizedben még választhattak a puszta telkek között, majd ennek lassan megálljt szabott a falu határa, valamint a szemlélet változása. Az 1730-as évektől a földesurak a megüresedett jobbágytelkeket, az irtással, gyepek feltörésével nyert új területeket gyakran nem adták ki új telepéseknek, hanem árendában, vagy a saját majorságukként, intézők segítségével, a jobbágyaikkal robotban műveltették.

Erre a két Barátin is szolgált bizonyítékokat. Már a Hédervályak idején elkezdődött a hegyen a major kialakítása, majd ezt a Viczayak idejében tovább bővítették a Léwayak újjáépítették. A Kisbarát falusi részen, a mai pálinkafőző környékén szintén létrehoztak egy majorságot, ahol később néhány cselédlakást is épültek. Mindkét helyen tartottak állatokat.

...

A pannonhalmi apátság Kismegyeren alakította ki a maga majorságát. A nagybaráti jobbágyoknak és zselléreknek ott kellett évente meghatározatlan mennyiségű kézi- és ígásrobotot teljesíteni.

A csornai premontrei prépostságnak szintén létesült két kisebb uradalma Nagybaráton, egyik a hegyi részen a másik pedig a faluban, ezek dolgait a helyi jobbágyok és zsellérek végezték

...

Urbáriumok béklyójai

Mária Terézia felvilágosult intézkedései közül is kiemelkedett az országos úrbéri rendelet (1767), amely kiadásakor nem könnyítette, de szabályozta a jobbágyok kötelezettségeit és a későbbiekben alapvetően meghatározta a telkes jobbágyok helyzetét és a paraszti osztály későbbi rétegződését...

Az urbáriumok, nagyon leegyszerűsítve a földesúr és a birtokán élő népek viszonyát, a jövedelmeket, az elvárt kötelezettségeket vették számba.

Az 1700-as évek első részére teszik azt a csornai urbáriumot, amely még a korábbiaknál is sokkal részletesebben szabta meg a terheket.^V Ez szerint a falunak mind a népes, mind az üresen álló telkek után évi 12 forintot kellett fizetni. A meghalt jobbágyok örökségéből négy forint járt a földesúrnak. A gabona, bor és juh-tizeden kívül, konyhai élés címén, só, tyúk, olvasztott vaj, kappan, széna és zab adóval is tartoztak...

1756 február 6-án a főapátság nagybaráti jobbágyainak kérésére, egy külön úrbéri iratot adott ki: „*Minthogy ekkoráig*” – szövege a levél – „*Nagybaráthi helységbelieknek robotozásban bizonyos rende, száma nem volt, hanem mire és mennyiször kivántottak, méltóságos uraság parancsolattyára el kölltetett menni, azért méltóságos szentmártonyi feő apátúrhoz eő nagyságához, mind kegyes földesurokhoz alázatos könyörgéseket nyujtották, amintis eő nagysága kegyessége ara hajult és velek az aláb irt mód szerint ez folyó esztendőre megegyezett, fönntartván magának ennek lefolyása után megmásétását vagy továbbisa megerősítését. És így*

1-mo. Esztendőnkint minden félhellyes gazda fogh az méltóságos uraságnak fizetni készpént négy forintot, felét most Szent-György napra, felét pedigh ezen esztendőben Szent-Mihály napra.

2-do: Mely darab földet az kiss-megyeri határban mind üsszi [ősz], mind tavaszi alá szántottak, elvetettek, aztat learatni és betakarítani ezután is, mikor az méltóságos uraság fogja parancsolni, kötelessek lesznek.

3-io. Minden gazda közülök kiss-megyeri határban két kaszást fogh adni, azok által lekaszált füvet fölgyűteni, kiss megyeri majorban behordani közönségessen tartozni fognak.

4-tu. Nagy-Baráthi gabona dézmát Kiss-Megyerre, bordézmát pedig Győré méltóságos uraság házához behordani közönségessen tartoznak.

5-to. Minden félhellyes gazda egy öly karácsonyfát méltóságos uraság erdeiből Győré, házhoz bé fog vinni.

6-to Nevezetesebb ünnepekre, kivált méltóságos uraság feő ünnepeire úgymind Szent Benedek, Szent István király, Szent Márton, húsvét és karácsonykor közönségessen lakókkal együtt Szent Martonba méltóságos uraságot tisztelni kötelesek lesznek egy tallér áró ajándékkal.

7-mo. Minden félhellyes gazda Győré méltóságos uraság házához egy itcze vajot, husz tojást és egy pár csebét, vagy a hellett egy kappont esztendőnkint (de nem juh, hanem tiszta tehénvajot) fog adni.

8-vo. Minthogy azon tábla földeket, mellyeket kiss-megyeri határban szántanak, trágyázni köllene, azok hellett hogy könnyebben hozzájussanak, fognak a nagybaráthi hegyen méltóságos uraság szüleiben [szőlőiben] ellégséges és jó trágyát vinni.

9-no. Minden lakó, kinek háza vagyon [a házas zsellér] esztendőnként fog az méltóságos uraságnak adni két pénzt, egy-egy tallért két terminusra, a mellett egy mesző [meszely] tiszta tehénvajot, tíz tojást és egy csibét.

10-mo. Kézimunkával mikor az méltóságos uraság fogja parancsolni egyik-egyik fog szolgálni húsz napszámot.”^{vi}

...

A jobbágyságnak a földesúri, egyházi terheken kívül az állam felé is adózniuk kellett. A törökök kiűzése után is megmaradt a hadiadó, a házadó, másrészt új terhek jelentek meg. Ezek közé tartozott a kvártély: a katonák elszállásolási kötelezettsége, a porció: a hadsereg élelemmel és takarmánnyal történő ellátása, utóbbit készpénzben vagy terményben kellett leróni. Valamint ott volt még a forspont, amit magyarul előfogat szolgáltatásnak neveztek, és azt jelentette, hogy a jobbágyok kötelesek voltak a katonák, tisztviselők számára szekeret, kocsit biztosítani, és azokkal nagy távolságokra is fuvarozni. Emellett az adózókra vártak még az országgyűlések, vármegyék fenntartásának költségei.

...

A Mária Terézia-féle úrbéri 1767-es rendelet igazándiból csak évtizedek múlva emelkedett törvényerőre. A földesurak rosszallással, és ellenkezéssel fogadták, mert véget vetett korlátlan uralmuknak a jobbágy fölött.

...

A két Baráti szempontjából a hegyiek sorsát alapvetően, talán még máig is hatóan, meghatározta, hogy a Mária Terézia-féle rendelkezések szőlőbirtokosokat, amennyiben azok úrbéri külsőséggel (szántóval) nem rendelkeztek, a szőlőterületük nagyságától függetlenül zselléreknek minősítették, és a robot-kötelezettségüket 18 gyalognapban szabták meg. Mint a későbbiekben kiderült ezzel a szabályozással a

jobbágyfelszabadítást követően is ki lettek zárva a település síkvidéki területeinek, úrbéri jogon történő használatából és tulajdonlásából.

...

Szőlőhegyek rejtekében

A szőlőhegyek, mint már említettem eleinte nem voltak lakóhelyek. Kerítésekkel, vesszőkkel, tüskés gallyakkal megrakott árkokkal védték őket részben az állatok, részben az idegen emberek ellen. Ezeket a mi vidékünkön „*tanárok*”-nak nevezték. Helyesen ezt tanároknak hívták, amelynek alapja a Magyar nyelv történeti etimológiai szótára szerint (III. kötet 1976, 839 o.) szláv szó volt és egyaránt használták kerítés és gyepű értelemben.

...

A szakemberek a török idők végére, a XVII. századra teszik a Győr környéki szőlők lakottá válását. A szőlőhegyeken korábban nem voltak épületek, ha csak az enyhül szolgáló nyári, ágakból, vesszőből összetákolt kunyhókat ide nem számítjuk.

...

Azt is tudjuk már a korábbiakból, hogy az 1720-1730-as években a kisbarátiak végleg a régi falu elhagyása mellett döntöttek. A szőlőművelők a hegyek felé húzódtak, míg a telkes gazdák a régi falutól jó másfél kilométerre, a síkvidéken egy új települést hoztak létre. Az ő Kisbarát helyére csak a temető és a kolostor, vagy templom romjai emlékeztettek, hamarosan neve is lett: Pusztafalu.

...

Az 1749-50-es megyei adóösszeírás szerint a nagybaráti szőlőhegyen 28, a kisbarátiban 72 állandó lakos élt. Nagybaráton 168, Kisbaráton 230 külső szőlőbirtokost tartottak számon

...

II. József utasítására az 1780-as években elvégezték Magyarországon az első, hivatalos népszámlálást, melynek adatai szerint Kisbarátfaluban 292 lakos, Kisbarát szőlőhegyen 1038 lakos, Nagybarátfaluban 530 lakos, Nagybaráthegyen 784 lakos élt.

...

Feloszlatott rendek, eladott birtokok

Már az előző korszakokban láttuk, hogy a község fennmaradt írásos múltjának jelentős részét tették ki a tulajdonosváltások, illetve a birtokosok közötti csatározások. Az 1687-1848 közötti időszakban, e témakörben két fontos esemény történt és mindkettő meghatározó volt. II. József 1782-után feloszlatta a szerzetesrendek egy részét, köztük a pannonhalmi bencéseket és a csornai prépostságot is. Birtokaikat pedig

a Vallásalap kezelésébe adta, amely egy részüket értékesítette. Később a rendek újjáalakultak, és megmaradt birtokaik egy részét is visszakapták. A másik, döntő esemény pedig az 1848-as jobbágyfelszabadítás volt.

...

1787-ben a nagybaráti főapátsági telkek tíz gazda között voltak felosztva 19/32 részenként. Az úrbér szerint egy ilyen telekhez 17 hold szántó és 1 szekér szénát termő rét tartozott, de az összeírásakor kiderült, hogy minden gazda nagyobb területen gazdálkodott. A telkes jobbágyok terménytizedein, valamint a hegybeli zsellérek bortizedén, házai adóján, szolgálmányain két birtokos a tulajdonrész arányában osztozott meg, vagyis 1/3 rész volt a főapátságé 2/3 rész a prépostságé.

...

1787-ben a nagybaráti hegyen telkes gazdák egyáltalán nem voltak. Ugyanakkor árnyalja a képet, ha hozzáteszem, hogy a 167 házas zsellérnek 833 ároknyi szőlője volt és még a 25 házatlan zsellér is bírt 64 ároknyi területtel. Ez pedig több volt, mint a külső szőlőbirtokosok, valamint a falubeli apátsági és prépostsági telkes-jobbágyok, zsellérek együttes szőlőterülete. A szőlőből pedig szerencsés években jól meg lehetett élni.

...

Falun belüli ellentétek

A falu lakóinak belső tagozódása, a valláskülönbség, a telkes jobbágyok gazdagodása, a zsellérek, a házatlan zsellérek számának gyors emelkedése, a majorságok erőszakos növelése, a falusi és a szőlőhegyi települések szétválása helyi, belső ellentétekbe, vitákba, nyílt szembenállásba torkollott.

A falu előtt a legfőbb helyi vezetőnek, ekkor is a bíró számított, akit egy évre választottak meg, általában azonban ennél hosszabb időt töltött egy-egy személy e tisztségben. Fontos volt, hogy valamiféle tekintélye is legyen, amely adódhatott az emberi tartásból, a vallásosságából, vagy éppen a vagyonosságából.

Nagybaráton sokáig az volt a rend, hogy egyik évben a csornai prépostság, másikkban a pannonhalmi apátság tett javaslatot a falu első emberére. Az is előfordult, hogy közös megegyezés alapján jelölték ki a megválasztható, alkalmas személyeket

...

Forradalom oldalnézetből

A forradalom híre gyorsan eljutott a környékbeli falvakba.

...

1848 április 11-én az uralkodó is jóváhagyta az országgyűlés törvényeit, elismerte a független magyar minisztériumot, a népképviselői alapon választandó országgyűlést, Erdély és a Partium visszacsatolását, a közteherviselést, a sajtószabadságot. A Barátin élők számára a jobbágyfelszabadítás híre lehetett igazán lelkesítő. Az 1848. április 11-én kihirdetett úgynevezett „március–áprilisi törvények” voltak hivatottak a feudális kötöttség felszámolására, illetve a polgárosodás elindítására. A falvakat közvetlenül az úrbér és az azt pótló szolgálatok a robot, a dézsma és a pénzbeli fizetések eltörlése, a közös legelők használatának felszámolása (legelőelkülönözés), valamint az erdőhasználat szabályozása (faizás) érintette. Ide számíthatjuk a földesúri bíraskodás, a papi tized megszüntetését eltörlését is.

...

A négy Barátin szembesülni kellett azzal, hogy a törvényekből a szőlőföld tulajdonlásának ügye kimaradt.

...

1848 márciusának végén elkezdődött a nemzetőrségek szervezése is. A törvény szerint a 200 forint ingatlannal vagy a legalább fél telek nagyságú jövedelemmel rendelkező, 20-50 éveseknek kötelező volt feliratkozni, akik gyalogos, vagy lovas szolgálat között választhattak.

...

Egy bizottság 1848 májusában a nemzeti őrsereg a hetedik századba Nagybarát faluból 67, Nagybarát hegyről 56, a nyolcadik századba Kisbarát faluból 48, Kisbarát hegyről 112 személyt látott besorozhatónak. A „katonáskodás” nem tetszett a parasztság egy részének. A módosabb barátfaluiak igyekeztek is maguk helyett, szegényebb legényt pénzért kiállítani.

...

Jómagam biztosnak tartom, hogy a forradalmi tűz, a lelkesedés a baráti emberek többségét is elkapta. Talán sokan azt is megértették, hogy a sorsukról van szó. Ám, hogy ne menjek túl messzire, 1956 példája számomra eléggé nyilvánvalóvá teszi: a forradalom eszméinek elfogadása, támogatása, még nem egyenlő a forradalomért történő kiállással, a harccal.

...

S ah, szabadság nem virúl A holtnak véréből

Az 1848-49-es forradalom leverése után a megtorlás következett. Haynau szerepe országosan ismert, azonban az már kevésbé, hogy rögtön a győri bevonulását követő napon, a városban két embert lázítás címén kivégeztetett. A négy Barátin is érvényes utasítás szerint, a forradalomban részt vevőknek jelentkezni kellett a kerületi parancsnokságok illetékes bizottságainál. Ennek pontos iratait sem találtam, csak néhány feljegyzést, amelyből arra lehet következtetni, hogy több baráti, volt 48-as honvédot besoroztak a császári-királyi hadseregbe, mondván, ha annyira katonák akartak lenni, megtehetik.

...

Egy, az 1800-as évek végén megjelent utasításnak megfelelően valamiféle jutalomban, kegydíjban, segítségben akarták részesíteni a még élő 48-as honvédeket. Hozzáteszem ez már ötven évvel a forradalom után volt, és akik az eseményekben részt vettek 1848-49-ben is már mindenképpen legalább 18 évesek voltak, vagyis a kedvezmény meghirdetésének időpontjában hetven év feletti embereket kerestek, akkor, amikor az átlagéletkor ötven-ötvenöt év között lehetett, de még így jelentettek a négy Barátiról is néhány nevet: **Tar József, Sári András, Dávid György, Horváth Mihály, Takács András, Sári János, Takács András, Kovács György, Salamon István.** Ők többszörösen igazoltan is Kossuth katonái voltak. Isten áldja az emléküket!

...

Kisebb és még kisebb birtokosok

A fentiekben már esett szó arról, hogy 1848 tavaszán döntöttek a kötelező örökváltságról. Ez tulajdonképpen az úrbéri terhek teljes megszűnését jelentette, azaz az úrbéri viszonyból származó összes szolgáltatást eltörölték, a birtokosok kártalanítását pedig állami feladattá tették. A törvény rendelkezéseinek végrehajtását azonban a császár 1849-ben felfüggesztette. Az úrbériség eltörlésére csak az 1853-ban kiadott császári pátens rendelkezései alapján nyílt lehetőség. Ráadásul a kisbaráthegyi becsapott zsellérek esete mutatta, hogy igazándiból a község lakóinak csak elenyésző hányada jutott a megélhetéshez szükséges telekhez. A kisbarátfalui úrbéres gazdák a hegyen inneni részen összesen 392 hold szántóföldet, 187 hold rétet, a hegyen túl 389 hold szántót, valamint közel 7 hold rétet kaptak. A házas zsellérek 41 hold szántóhoz, 31 hold legelőhöz jutottak. Rajtuk kívül kimértek még a lelkésznek 31 hold a mesternek 11 hold legelőt, a falunak 87 hold szántót és legelőt és a jegyzőnek 5 hold legelőt, ez a még vitás területekkel együtt 1240 holdra rúgott.

...

A nagyobb baráti birtokosok megmaradtak. Miként a fentiekben láttuk a kisbaráthegyiek a forradalmat követően Viczay Héderrel harcoltak a legelőkért. Pedig azt lehet mondani, hogy Kisbaráton az utolsó „Héderváry” gróf családja és a hazai nemesség élvonalába tartozott. Hallatta hangját az 1832-36-os országgyűlés felső táblájának ellenzéki csoportjában. A forradalom ideje alatt a soproni nemzetőröket vezette, majd megvált lozsi birtokaitól és Hédervárra költözött. Részt vett a Győrvidéki Gazdasági Egylet kialakításában is. Gazdasági okokból vált meg az évszázadokon át a család tulajdonában lévő kisbaráti birtoktól. Léderer Zsigmondról, az új tulajdonosról aránylag keveset sikerült kiderítenem, Borovszky bankárként jelzi, mindössze egy feljegyzést találtam arról, hogy 1848-ban *„A nyár közepétől a szegényebb népelem már hosszú sorokban kígyózik az ingyen-kenyeret osztó bódék előtt, ... Léderer Zsigmond győrszigeti izraelita maga 4200 kenyeret juttat a szűkölködőknek.”*^{vii}

Mindenesetre Léderer főként befektetésnek tekinthette Kisbarátit, mert a rövidesen már egy másik család, a Lévayak tulajdonában találjuk.

...

A szőlőtermesztés fénykora

Az 1848-as jobbágy-felszabadító törvények a hegyeken okoztak igazán csalódást, miután kiderült, hogy azok a szőlőterületekre nem vonatkoznak.

Az örökváltság lehetőségének napvilágra kerülése után egyezkedés kezdődött a prépostság, az apátság, valamint a nagybaráti szőlőhegyi birtokosok között. A hegyközség végül a szőlődézma és egyéb terhek örökváltságáért 28 ezer forintot ígért, azzal, hogy ezt nyolc év alatt fizetik ki. (Csak közbevetésként jegyzem meg, a tizedet már korábban eltörölték). A két tulajdonos elfogadta ezt a feltételt, sőt az 1858 évi dézsmáról is lemondtak azzal, hogy helyette a válságtőke öt százalékát kapják. A két földesúr a már megszokott $\frac{2}{3}$, $\frac{1}{3}$ arányban osztozott, így a csornaiak 18666, a pannonhalmiak 9333 váltóforintot kaptak.

A megszűnt hegyvám bevétel pótlására néhány egyházi birtokos az örökváltságra kapott összeg egy részéből új, saját szőlőt telepített. Új ültetvény létesült Kisbaráton is az akkor még Léderer-féle területen, valamint a csornai prépostság Nagybaráton.

...

Szerencsére ebből a korszakból több, a szőlők művelésére vonatkozó, megbízható adattal is rendelkezünk. A megyében a szőlőterület nagysága 1870 táján 5414 kataszteri hold volt. *[egy kataszteri holdat 1600 négyszögöllel számoltak, korábban a magyar hold volt az*

általános, amely 1200 négyszögölnek felelt meg]. A kisbaráti szőlők 318 hold, a nagybarátiak 407 kataszteri holdat foglaltak le.

...

Az 1870-es évek közepe táján egy icce bor ára 8 krajcár volt, a pálinkáé ennek duplája, míg a tej 4 krajcárba került.

...

Vész a tetű miatt

Az 1880-as vége felé sötét árnyék borult a magyarországi szőlőhegyekre. Megjelent ugyanis Amerikából behurcolt élősködő a filoxéra (*Viteus vitifolii*) amelyet nagyon találóan magyarul szőlőgyökértetűnek neveztek.

A környékbeli szőlőkről 1892 táján megállapították, hogy nem csak a termés csökkent, hanem már a tőkék jó része is teljesen elsatnyult, kipusztult. Kisbarátfalu, valamint Nagybarátfalu azt jelentették, hogy a településen szőlőtermesztés egyáltalán nincs.

Kivándorlás Amerikába

A hegyi nép, pedig mint a korábbiakban már kiderült elsősorban a kertjéből élt, hiszen legelő híján még elegendő szarvasmarhát sem tarthattak. Az első egy-két esztendőben még bíztak abban, hogy megállítható a betegség, volt olyan szőlősgazda, aki fel tudta vállalni a költséget és a saját területét teljesen lekénegezte. Ez sem hozott hosszú távú megoldást. Több száz hegyi család maradt, szinte teljesen kiszolgáltatottan.

Ma már szinte hihetetlen, hogy mit vállaltak magukra a baráti asszonyok. Sokak számára egyetlen megélhetési forrás a piacozás lett. Hajnalban keltek és mentek a városba. Nem autóbusszal, vagy vonattal, nem is lovas kocsival, arra nem telt. Gyalog.

Én gyerekkoromban még láttam ilyen futós piacozókat. A fejük tetején, egy ruhatekercsen jókora kosárban 10-15 kiló terhet, többnyire valamilyen gyümölcsöt egyensúlyoztak. A két kezükben két kosár, vagy cekker, szintén legalább ennyi súllyal. És mentek egyenes derékkal, rezzenéstelen fejjel. Máig sem értem, hogyan bírta a nyakuk, a hátuk, a karjuk, a lábuk. Kisbarát határában volt egy fehér kőhíd, az volt az első megállóhely, ott levették a fejükről a kosarat, egy kicsit megpihentek megmozgatták zsibbadó sajjó tagjaikat, ha többen voltak az idősebbeknek felsegítették a terhet, ha nem akkor a híd korlátjáról maguk emelték a fejükre és gyalogoltak tovább. Kisbaráthegyről a piac legalább nyolc-tíz kilométer. Ők pontosan meg tudták volna mondani azt is, hogy hány lépés, mert sokan, hogy eltereljék a figyelmet a fáradtságról, imádkoztak, a lépéseiket számolták, vagy, ha volt társ, beszélgettek. Győrig még két megállóhely volt, azután jöttek a kofák,

vagy az órákon keresztül való ácsorgás, a termék kínálása. „Nagyságos asszony vegyen belőle!”

Akinek szép gyümölcse volt, az hamarabb eladta a kofának és már lódult is haza, hiszen ott várta a sok gyerek, a főzés, a kerti munka.

Akadtak időszakok, amikor a fél falu kereset nélkül tengett-lengett. A férfiak általában nehezen viselték a terhet, hogy nincsen rendszeres munkájuk, a nyárra kell várni, az aratással, a masinázással, téli faizással kell megkeresni az egész évre valót. Amít egyszerre kaptak, vagy kitartott a következő bevételig, vagy nem. Többnyire nem. Ilyenkor aztán jött a bolti, a kocsmái hitel és vészmegoldásként a piac. De a baráthegyi férfiak igazából a szőlőhöz értettek. Az apák a megmaradt néhány régi tőkén, az elduggatott nohán, otellón még megmutatták gyerekeiknek a metszést, de már nem nagyon bíztak abban, hogy valaki újból szőlővel ülteti be a domboldalakat.

...

. Ráadásul közel erre az időszakra esett a hegybéli települések tényleges, önálló községgé való átalakulása is. Ez azt jelentette, hogy a szegénységből eredő gondokat a közösségnek egyedül kellett megoldani. A sokorótáji falvak helyzete sem volt teljesen egyforma jómagam e korból származtatom a következő falucsúfolót: „*Úri Csanak, gazdag Ménfő, koldus Kisbarát.*” Benne volt ebben a pár szóban Baráti helyzete, a környék ítélete.

...

A kétségbeejtő helyzetből a kiutat a menekülés, az elvándorlás jelentette. Mint tudjuk a szabad költözés jogát a feudalizmus vége felé, a XIX. század első felében kapta vissza a lakosság. A belső áttelepülés ezt követően is szerényebb mértékű volt. A baráti fiatalok közül néhányan, ha „hónaposként” jó gazdára leltek, végleg letáboroztak az ország más vidékein, a megye jobb helyzetű falvaiban. Mások a nagyobb városokat, főként Pestet vették célba. A tömegnek ez nem jelentett megoldást.

Volt még egy lehetőség, nem csak a házat, hanem a hazát is elhagyni.

...

Az emberek egy része eleve véglegesen indult neki a világnak. Eladták itthoni kevés holmijukat, házukat azért, hogy a hajójegyet ki tudják fizetni. Ők felégettek maguk mögött minden hidat. Az emigránsok egy másik része kevés földjét és családját is visszahagyva azért távozott, hogy pár év alatt kissé megszedje magát, tőkét gyűjtsön, és a meglevő néhány hold földjéhez még annyit vásároljon, amiből biztonságosabban fent tudja tartani magát és családját. Négy-öt év amerikai robot után sokan hazatértek. Míg ők távol voltak, itthon a feleség húzta az ígát.

...

Világégéstől a kommünig

Falvaink is nagyon megszenvedték az első világháborút. Kisbarátfaluról ötvenöten vonultak be, közülük huszonheten meghaltak. Kisbaráthegyen kétszáztizennyhat katonából negyvenkilencen estek el. Nagybarátfalun a százötvenkét bevonulóból negyvenegyen nem tértek haza. A Nagybaráthegyről kétszáztizennyhat háborúztak, közülük odaveszett negyvenöt. A négy faluból, ha jól számoltam 162 hősi halott, mindannyian erejük teljében lévő férfiak. Sokan családfenntartók, családapák.

...

Az 1918-19-es őszi forradalom és a kommün idején kibuktak az elfojtott ellentétek. A négy falu hazatért katonáiból páran összefogtak és elkergették Deáki Lajos jegyzőt.

... A proletárdiktatúra bukása után, gyorsan helyreállt a régi világ. Ifjú Klauz Máttyás a román katonák túlkapásai miatt tett panaszt, a nagybarátiak pedig elvitt rézüstjeik árát kérték vissza. A megtorlás is működött, 1919-ben öt kommunistát fogtak el a faluban, s „utalták be” őket hosszabb, rövidebb tűnődésre.

Az igazi büntetés még hátra volt. Ez 1920. június. 4-én következett be, amikor a magyarok képviselői aláírták a trianoni békeszerződést. Olyan sebek keletkeztek, amelyek kérdés, hogy begyógyulnak-e valamikor is. Odalett az ország területének 71 százaléka, de azt is írhatnám, hogy határainkon kívül rekedt a lakosság 62 százaléka.

Málnába kapaszkodva

A kisbarátiak sem nyugodtak bele a sorsukba. Ott a hegyi és a pusztafalui részen, egy új, addig jóformán ismeretlen növény kapaszkodott meg, s lett a szőlők vigasza, a helyiek mentsvára, takarékbetétje hetven-nyolcvan éven keresztül. Ezt a gyümölcsöt pedig úgy hívják: málna.

Miután a Málnamenyasszony című regényem aránylag részletesen foglalkozik e témával, most csak annyit jegyeznek meg, hogy az 1930-as évek közepén már kocsik és teherautók hordták Barátiról a málnát Pestre, Bécsbe. A külföldi vevők megmaradtak még a második világháború utáni időszakban is. Felvásárló-helyeket működtettek, és aránylag biztonságosan fizettek. Más községekben azért nem kedvelték a málnát, mert a termesztése sok kánikulai munkával, hajlógatással, küszködéssel járt, ugyanakkor a barátiaknak aránylag biztos bevételt jelentett. Az 1960-as évek vége felé a baráti málnaterület nagyságát 130-140 kataszteri holdra becsülték. De szerintem ennél több is lehetett.

...

És jött a második...

Az 1930-as népszámlálás alapján Nagybarátfaluban 823, Kisbarátfaluban 549 Nagybaráthegyen 1121, Kisbaráthegyen 1343 lakos élt. Vagyis, akkoriban szintén a jelenlegihez hasonló helyzet alakult ki azzal, hogy Kisbaráthegy lélekszáma volt a legnagyobb a négy település közül.

...

Az idősebb barátiak visszaemlékezései szerint a világháború kitörésének híre elég gyorsan eljutott a faluba, a tanítónak és a jegyzőnek volt rádiója, de azok a rosszabb híreket gyakran nem adták tovább. Igazán akkor döbrentek rá az új veszélyre, amikor már volt olyan nap, hogy a kisbíró 15-20 behívót is kihordott.

...

Azután már baráti felett is egyre sűrűbben jelentek meg a repülőgépek. Sőt a falu környékén Győr szélében magyar és német légvédelmi ágyúk is voltak elhelyezve. Kisbarátot kétszer is érte bombatalálat. Először a Juhászék és a Gáborék házára, másodjára a Párék kertjébe, Rumék, Pattogatóék házára, valamint a házak előtti földekre hullottak a bombák.

...

Huszonöt éven belül két világégés, halottak, foglyok, pusztulás, testi és lelki sérültek. És sokAN voltak, akiknek mindkettőt ép ésszel végig kellett élnie.

...

TARTALOMJEGYZÉK

.....	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
.....	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
.....	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
.....	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
Kóstoló Győrújbarát történetéből.....	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
<i>A legnagyobb falu</i>	<i>1</i>
<i>Ismerkedés a tájjal</i>	<i>Hiba! A könyvjelző nem létezik.</i>
<i>Amit a föld rejteget.....</i>	<i>4</i>
Őseinket Felhozád Kárpát szent bérére.....	5
<i>A név is lehet árulkodó.....</i>	<i>Hiba! A könyvjelző nem létezik.</i>
<i>Jöttek a besenyők</i>	<i>Hiba! A könyvjelző nem létezik.</i>
<i>Melyik barát az igazi barát?</i>	<i>5</i>

Árpád hős magzatjai Felvirágozának	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
<i>Eldőlt a birtokok sorsa.....</i>	<i>7</i>
<i>Vásártartó kiváltság.....</i>	<i>8</i>
<i>Udvarnokból lett telkes jobbágy.....</i>	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
<i>Amikor az erőszak volt az úr.....</i>	<i>8</i>
<i>A Héderváryak hadakozásai</i>	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
<i>Sárkány telepedett Kisbarátra</i>	<i>9</i>
Töröktől rabigát vállainkra vettünk	10
<i>Bakics, Török, Czobor zsarnoksága.....</i>	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
<i>Lopva művelt szőlők.....</i>	<i>11</i>
<i>Menekülés hegyekre, mocsarakba.....</i>	<i>11</i>
<i>Itt a gazda, hol a gazda.....</i>	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
<i>Vágták az erdők, vitték a dézsmát</i>	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
<i>Harácsba három rókabőr.....</i>	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
<i>Bujdosás, visszatérés.....</i>	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
Hányszor támadt tenfiad.....	13
<i>Vak Bottyántól a Rákóczi fáig.....</i>	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
<i>S jöttek tótok, németek.....</i>	<i>15</i>
<i>Majorságok, robotosok.....</i>	<i>16</i>
<i>Urbáriumok béklyójai.....</i>	<i>17</i>
<i>Napóleon a Kiáltón?</i>	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
<i>Szőlőhegyek rejtekében</i>	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
<i>Térképek vallomása</i>	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
<i>Felozlatott rendek, eladott birtokok.....</i>	<i>19</i>
<i>Hétszőlőtőkés nemesek, házatlan zsellérek, céhesek</i>	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
<i>Falun belüli ellentétek.....</i>	<i>20</i>
<i>A rászedett bírók esete</i>	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
<i>Forradalom oldalnézetből.....</i>	<i>21</i>
S ah, szabadság nem virúl A holtak véréből,	22
<i>Legelőből kismizve</i>	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
.....	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
<i>Kisebb és még kisebb birtokosok.....</i>	<i>22</i>
<i>A szőlőtermesztés fénykora</i>	<i>23</i>
<i>Vész a tetű miatt</i>	<i>24</i>
<i>Szegénylegények, szegény emberek.....</i>	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
<i>Menekülés Amerikába.....</i>	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
<i>Világégestől a kommünig.....</i>	<i>26</i>
<i>Málnába kapaszkodva.....</i>	<i>26</i>

És jött a második... 27

II. Rész..... Hiba! A könyvjelző nem létezik.

Megbűnhötte már e nép A multat s jövőjét..... Hiba! A könyvjelző nem létezik.

(falutörténeti témavázlatok)..... *Hiba! A könyvjelző nem létezik.*

Hivatalos hétköznapiok..... *Hiba! A könyvjelző nem létezik.*

Sokszoros pótadó..... *Hiba! A könyvjelző nem létezik.*

Mélyenszántó földügek..... *Hiba! A könyvjelző nem létezik.*

Négy Barát, jó barát?..... *Hiba! A könyvjelző nem létezik.*

A hit erejével..... *Hiba! A könyvjelző nem létezik.*

A Gyórujbaráti Evangélikus Egyházközség története¹..... *Hiba! A könyvjelző nem létezik.*

Az oktatás mérföldkövei..... *Hiba! A könyvjelző nem létezik.*

Bűbájosoktól az orvosokig..... *Hiba! A könyvjelző nem létezik.*

Leégett a fél falu..... *Hiba! A könyvjelző nem létezik.*

A falusi élettér..... *Hiba! A könyvjelző nem létezik.*

Függelékek..... Hiba! A könyvjelző nem létezik.

1. sz függelék..... *Hiba! A könyvjelző nem létezik.*

2. számú függelék..... *Hiba! A könyvjelző nem létezik.*

3. számú függelék..... *Hiba! A könyvjelző nem létezik.*

4. számú függelék..... *Hiba! A könyvjelző nem létezik.*

5. számú függelék..... *Hiba! A könyvjelző nem létezik.*

6. számú függelék..... *Hiba! A könyvjelző nem létezik.*

7. számú függelék..... *Hiba! A könyvjelző nem létezik.*

8. számú függelék..... *Hiba! A könyvjelző nem létezik.*

Az államosítás után az iskola igazgatói voltak..... *Hiba! A könyvjelző nem létezik.*

9. számú függelék..... *Hiba! A könyvjelző nem létezik.*

10. számú függelék..... *Hiba! A könyvjelző nem létezik.*

Köszönetek..... Hiba! A könyvjelző nem létezik.

végjegyzetek..... Hiba! A könyvjelző nem létezik.

végjegyzetek..... *Hiba! A könyvjelző nem létezik.*

Annotált irodalom..... Hiba! A könyvjelző nem létezik.

Rövidítések..... *Hiba! A könyvjelző nem létezik.*

Tartalomjegyzék..... 27

Végjegyzetek..... Hiba! A könyvjelző nem létezik.

ⁱ Fehér Ipoly 541-543p,.

Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis I–XI. Stud. et op. Georgii Fejér. Budae 1829–44 Arcanum CD. Következőkben: Fejér C. D. II. 1. 338.

ⁱⁱ Héderváry CSoklt I. 389 sz.

Töröktől rabigát vállainkra vettünk

ⁱⁱⁱ Kovacsics József: Történeti statisztikai helynévtárak és a térségi szemlélet. Internet.

^{iv} Varga Imre Reichardt Gyula: A győri székesegyházi főesperesség alsó esperesi kerületi plébániáinak összeírása 1748= Egyh1748 147-148p

^vMOL Urbaria et conscriptio (arcanum e.d.) UC4:32(a)

^{vi} Phalmi. Rendi lvt., Fasc 6. nr. 38-39

^{vii} Balázs Péter: Győr a feudalizmus bomlása és a polgári forradalom idején 1984, 209p